

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра психології**

Андросова Анна Сергіївна

**МЕТОДИКА ВИЯВЛЕННЯ ТА УБЕЗПЕЧЕННЯ АБ'ЮЗИВНИХ
СТОСУНКІВ У СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

спеціальність 053 Психологія

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-професійною програмою
«Психологія»

Умань – 2021

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті
імені Павла Тичини.

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: доктор педагогічних наук, професор Потапчук
Наталія Дмитрівна

РЕЦЕНЗЕНТ: доктор педагогічних наук, доцент Кірдан Олена Леонідівна

Захист відбудеться 28 грудня 2021 року о 9:00 на засіданні ЕК кафедри
психології.

З роботою можна ознайомитись на психології, за адресою: 20308, м. Умань
вул. Садова, 28, ауд. 317.

ЗМІСТ

ВСТУП

1 РОЗДІЛ. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВИЯВЛЕННЯ ТА УБЕЗПЕЧЕННЯ АБ'ЮЗИВНИХ СТОСУНКІВ У СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

1.1. Аналіз сутності понять «аб'юз» та «аб'юзивні стосунки»

1.2. Характеристика та критерії аб'юзивних стосунків у студентському середовищі

2 РОЗДІЛ. ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ ВИЯВЛЕННЯ ТА УБЕЗПЕЧЕННЯ АБ'ЮЗИВНИХ СТОСУНКІВ У СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

2.1. Методи виявлення та забезпечення аб'юзивних стосунків

2.2. Формувальний експеримент щодо виявлення та забезпечення аб'юзивних стосунків у студентському середовищі

2.2.1. Методика виявлення аб'юзивних стосунків у студентському середовищі

2.2.2. Методика визначення готовності жертви до виходу із аб'юзивних стосунків

2.2.3. Тренінг як метод реалізації роботи з потенційною жертвою для забезпечення від потраплянь у аб'юзивні стосунки та навчання конструктивної поведінки у ситуаціях насильницького характеру у студентському середовищі

2.3. Методичні рекомендації щодо забезпечення аб'юзивних стосунків у студентському середовищі

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність. Студентство є особливою соціальною групою, яка відображає потенціал розвитку суспільства, тому дослідження цієї групи різнобічні та ніколи не втрачають актуальності. При цьому, вагомий пласт досліджень займають такі, що присвячені саме студентському середовищу. Це пов'язано із взаємозалежністю рівня розвитку групи від стану середовища, в якому вона перебуває. Саме тому створення безпечного, психологічно комфортного середовища розвитку для студентської групи є запорукою примноження потенціалу розвитку держави.

Останнім часом все частіше актуалізуються питання щодо проблеми насильства та аб'юзу у суспільстві, при цьому визнаються гострота та частота поширеності цих проблем. Як наслідок, маємо значну кількість наукових досліджень, розробок та нововведень, що стосуються питань вирішення проблем насильства у суспільстві. Яскравим прикладом є розробки Міністерства освіти і науки України, Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти», Громадської організації «Ла Страда-Україна», дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) які проводяться за фінансової підтримки Європейського союзу. Серед таких розробок програми і навчально-методична література щодо запобігання та протидії проявам насильства, зокрема і в закладах освіти.

Проте, якщо кількість розробок, що стосуються проблеми насильства, активно та неперервно збільшується, то кількість наукових надбань стосовно аб'юзу досі є набагато меншою та збільшується не так активно. Однією з причин такої різниці є те, що сам термін «аб'юз» є набагато новішим від терміну «насильство». Відповідно і явище аб'юзу почали досліджувати не так давно як, наприклад, те ж саме насильство.

У наш час термін «аб'юз» досить широко використовується сучасним поколінням та у засобах масової комунікації, але ще раз наголосимо, що наукові напрацювання цієї тематики досі незначні. Частіше термін пов'язують із проблемою насильства в сім'ї, але є випадки вживання терміну

«аб'юзивні стосунки» при розгляді стосунків, що мають насильницький характер, але не вважаються подружніми чи сімейними. До того ж, ми помітили, що у різних публікаціях та при описі поняття аб'юзу різними авторами, його трактування дещо видозмінюється. Отже, стає зрозумілим, що, попри популярність терміну і його активне вживання серед мас, однозначного трактування цьому поняттю досі не наведено. Це значно ускладнює дослідження явища та розробку методів для протидії йому.

При цьому, не зважаючи на наукову не розробленість теми, проблема аб'юзу (аб'юзивних стосунків) розпочинає набувати розголосу у суспільстві, що дає поштовх і до наукових досліджень у цій тематиці (Кульбака Т., Півоварова А., Садовникова А., Семиченко В. та інші). Описане вже вказує на актуальність теми.

Особливої актуальності тематиці аб'юзу надає визнання його у суспільстві як проблеми, а кожна проблема потребує вирішення. Таким чином, теоретична нерозробленість окресленої вище проблеми та її актуальність визначили тему магістерського дослідження: «Методика виявлення та забезпечення аб'юзивних стосунків у студентському середовищі».

Об'єкт дослідження – аб'юзивні стосунки у студентському середовищі.

Предмет дослідження – методика виявлення та забезпечення аб'юзивних стосунків у студентському середовищі.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методи виявлення та забезпечення аб'юзивних стосунків у студентському середовищі.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сутність понять «аб'юз» та «аб'юзивні стосунки».
2. Виокремити та схарактеризувати критерії аб'юзивних стосунків у студентському середовищі.

3. Виокремити та експериментально перевірити методику виявлення та забезпечення аб'юзивних стосунків у студентському середовищі.
4. Розробити методичні рекомендації щодо забезпечення аб'юзивних стосунків у студентському середовищі.

Методи та організація дослідження. Для досягнення мети та розв'язання поставлених завдань серед теоретичних методів дослідження було обрано аналіз наукової літератури та нормативних документів. Також, було використано «Методику діагностики міжособистісної залежності» Б. Уайнхолда, перекладену нами українською мовою, та, відповідно, апробовану у цій варіації; авторські методики визначення готовності жертви до виходу зі стосунків аб'юзивного характеру та визначення характеру стосунків.

Теоретичне значення дослідження полягає у здійсненні теоретичного аналізу виявлення та забезпечення аб'юзивних стосунків у студентському середовищі, зокрема уточненні сутності понять «аб'юз» та «аб'юзивні стосунки», їх характеристики та визначенні структури.

Практичне значення полягає у розробці: критеріїв аб'юзивних стосунків у студентському середовищі; методики виявлення та забезпечення аб'юзивних стосунків у студентському середовищі; тренінгу як методу реалізації роботи з потенційною жертвою для забезпечення від потраплянь у аб'юзивні стосунки та навчання конструктивної поведінки у ситуаціях насильницького характеру у студентському середовищі; «Методики визначення готовності жертви до виходу зі стосунків аб'юзивного характеру» і «Методики визначення характеру стосунків»; проведено їх апробацію; методичних рекомендації щодо забезпечення аб'юзивних стосунків у студентському середовищі.

Результати дослідження можуть бути використані в особистісноорієнтованій терапії, сімейному консультуванні, при формуванні студентського середовища у ЗВО.

Апробація дослідження здійснена на:

- Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених, аспірантів, студентів та учнівської молоді «Соціальні практики у фокусі соціальної роботи» (Київ, 01 квітня 2021 р.)
- П'ятій міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної психодидактики: філософські, психологічні та педагогічні аспекти» (Умань, 21–22 травня 2021 р.)
- Другій міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми обдарованості особистості» (Умань, 21–22 травня 2021 р.)
- Першій міжнародна науково-практична конференція «Світові виклики сучасній освіті» (Умань, 20–22 жовтня 2021 р.)

Публікації. Основні положення наукової роботи викладено у таких публікаціях:

1. Андросова А. С. Статистика поширення аб'юзивних стосунків. *Соціальні практики у фокусі соціальної роботи*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів, студентів та учнівської молоді (Київ, 01 квітня 2021 р.). Київ, 2021. С. 6–7.
2. Androsova A. Structure of abusive relationships. The 21st Century Challenges in Education and Science: матеріали ІХ науково-педагогічних читань молодих учених, магістрантів, студентів іноземними мовами (Глухів, 22-23 квітня 2021 р.). Глухів, 2021. Вип. 9. С. 140–142.

Висновки

У результаті теоретичного обґрунтування та експериментальної перевірки методів виявлення та убезпечення аб'юзивних стосунків у студентському середовищі:

1. Проаналізовано сутність понять «аб'юз» та «аб'юзивні стосунки». Встановлено, що аб'юзивні стосунки – це стосунки, у яких партнер проявляє насильницькі дії, що завдають будь-яку шкоду людині проти її волі. Розкрито етимологію слова «аб'юз»; доведено взаємозв'язок аб'юзу та насильства; схематично наведено структуру поняття «аб'юз» та описано види аб'юзу.

На основі аналізу наукових та публіцистичних джерел, виявлено, що статистичні дані щодо поширення проблеми насильства, а відповідно і аб'юзу, досі залишаються не повними. Виникненню та пануванню цієї проблеми сприяє низка причин, серед яких: соціальні стереотипи, що чинять тиск на постраждалу особистість зі сторони соціуму та породжують страх, зокрема й перед визнанням себе жертвою насилля; необізнаність стосовно того, до кого звернутися за допомогою у разі становлення жертвою насильства. Звичайно, це не вичерпаний та поверховий список причин, тому це питання залишається відкритим для глибшого його розгляду.

Встановлено, що структуру аб'юзивних стосунків описують як взаємодію аб'юзера та його жертви. Окрім цього, можливий також інший варіант, коли стосунки складають уже трьохсторонню систему. Це відбувається при появі особи, що відіграє роль «рятівника». Така тристороння модель аб'юзивних стосунків відповідає «Трикутнику долі» та є складнішою для розірвання чи трансформації цих стосунків, адже дозволяє, певною мірою, задовольнити потреби усіх її учасників.

2. Виокремлено та схарактеризовано критерії аб'юзивних стосунків у студентському середовищі.

Встановлено, що ознаки аб'юзивних стосунків є ознаками, за якими можна визначити самого аб'юзера. Ознаки, за якими можна визначити особистість жертви стосуються її рис характеру та приналежності до певного психотипу. При цьому найважливішою характеристикою аб'юзивних стосунків є те, що один із учасників відчуває дискомфорт, перебуваючи у них, потерпає від них.

Проаналізовано ознаки, за якими можна визначити, хто з учасників стосунків є жертвою, а хто аб'юзером, та констатовано, що факт наявності аб'юзивних стосунків може підтвердити лише учасник цих стосунків, якому вони завдають дискомфорту та шкоди.

3. Виокремлено та експериментально перевірено методику виявлення та забезпечення аб'юзивних стосунків у студентському середовищі.

Проаналізовано діючий метод протидії виникнення аб'юзивних стосунків – роботу з кривдником на забезпечення повторень насильницьких актів. Запропоновано такий метод забезпечення аб'юзивних стосунків, як робота з потенційною жертвою для забезпечення потраплянь у аб'юзивні стосунки та навчання конструктивної поведінки у ситуаціях насильницького характеру.

Апробовано методику «Визначення характеру стосунків» та аргументовано розподіл її результатів на низький, середній та високий показник аб'юзивності стосунків. Доведено доцільність використання цієї методики та наведено три способи її використання у психологічній практиці.

Апробовано методику визначення готовності жертви до виходу зі стосунків аб'юзивного характеру та доведено ефективність її застосування для визначення проблемних зон при виході з аб'юзивних стосунків та забезпеченні потрапляння у них. Констатовано, що показник готовності жертви до виходу зі стосунків аб'юзивного характеру не залежить від статевої та вікової характеристик і вираховується індивідуально.

Виявлено високий відсотковий показник високого та середнього рівнів міжособистісної залежності в учасників опитуваної студентської групи. Констатовано наявність проблеми співзалежності в сучасному суспільстві.

Апробовано методику визначення рівня міжособистісної залежності Б. Уайнхолда в зробленому нами україномовному варіанті.

Складено у співавторстві у з магістранткою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини факультету соціальної та психологічної освіти К. Діордій тренінг та доведено ефективність його вправ як терапевтичних, навчальних та діагностичних. Виявлено у плані тренінгу проблемні зони та запропоновано методи його коригування для підвищення ефективності тренінгу.

У результаті аналізу відповідей учасників тренінгового заняття повторно доведено, що причиною виникнення явищ насильства та аб'юзу є особа, яка вчиняє дії насильницького (аб'юзивного) характеру. Такий результат доводить доцільність використання такого методу забезпечення виникнення аб'юзивних стосунків у соціумі як робота щодо формування психологічно здорової особистості.

4. Розроблено методичні рекомендації щодо забезпечення аб'юзивних стосунків у студентському середовищі, зокрема методи формування психологічно здорової, стабільної особистості на загальнодержавному рівні, сутність якого – розробці на загальнодержавному рівні заходів, що забезпечуватимуть психологічне навчання та підтримку громадян. Серед таких заходів запропоновано розширення робочої сфери шкільної психологічної служби, а саме: впровадження в закладах загальної середньої освіти окремої дисципліни або обов'язкового до відвідування гуртка «Основи психологічного благополуччя», чиїм завданням стане навчання учнів методів самопізнання, саморегуляції, встановлення конструктивної взаємодії тощо.